

Bit je istine sloboda

Heideggerovo poimanje biti istine u predavanju

»O biti istine«

Jelena Savić*
jelena_savic@ffdi.hr

UDK: 111.83
1 Heidegger, M.
Pregledni članak / Review
Primljeno: 31. listopada 2013.
Prihvaćeno: 24. lipnja 2014.

Čovjek, biće koje može misliti o svom bivanju, često unutar granica vlastita mišljenja, biva zapleten u mnijenju i računanju. Ljudi tragaju za istinom, žele je dohvatiti svojim mišljenjem i bivanjem. No zablude nas često dovode u »bijednost približnog znanja i ravnodušnost prema njemu«. Čini se da smo zaboravili istinsko mišljenje, neodvojivo od mišljenja bitka. Martin Heidegger želi nas izbaviti iz zabluda u koje je kroz povijest čovječanstva dospjelo metafizičko mišljenje te postavlja pitanje o biti istine, što ona jest. Nadilazeći mišljenje pukog, običnog razuma, razjašnjava uobičajen pojam istine kao »adaequatio intellectus et rei«, nudeći nam mogućnost mišljenja biti istine kao slobode, ukoliko je shvaćamo kao ispravnost iskaza. Sukladno svom pomalo šokantnom i inovativnom načinu mišljenja, objašnjava odnos biti i ne-biti istine nastojeći nas obratiti od lutanja koje smo započeli unutar vlastita metafizičkog mišljenja. Svako pitanje pretpostavlja odgovor, od čega on u ovom predavanju pomalo uzmiče, ostavljajući nam mjesta za osobna upućivanja u traženje odgovora na postavljeno pitanje: »Što je bit istine?« Navraćajući na cjelovitost mišljenja, podsjeća nas na vječno i neodgovoreno pitanje: »Što je biće kao takvo u cjelini?«, odnosno na pitanje o bitku. Vraćajući se na sam početak mišljenja, upozorava nas da svaka spoznaja, ako je istinita, mora biti mišljena u cjelini bitka.

Ključne riječi: *metafizičko mišljenje, bitak, bit istine, ne-bit istine, sloboda.*

---

* Jelena Savić, sveučilišna prvostupnica filozofije i religijskih znanosti, studentica druge godine diplomskog studija filozofije na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Jordanovac 110, pp 169, 10001 Zagreb.

Uvod

Martin Heidegger jedan je od najutjecajnijih i najpoznatijih mislilaca suvremenoga zapadnjačkog načina mišljenja. Njegovo mišljenje uvelo je mnoge novosti i inspiriralo mislioce na mnogim područjima mišljenja. Iako mnogi njegov način mišljenja uvrštavaju u filozofiju egzistencijalizma, Heidegger odbija takvo određenje vlastite filozofije. Njegovo je mišljenje pokušaj mišljenja bitka. U djelu *O biti istine* nastoji prikazati svoje mišljenje o zaboravu bitka. Heidegger smatra kako je metafizičko mišljenje zaboravilo misliti o bitku jer se okrenulo mišljenju o biću. Njegov govor o povezanosti zaborava bitka i pojma istine izložen je u djelu *Što je metafizika?*,¹ u kojemu postaju jasnim razlozi zbog kojih se opredijelio da se u spisu *O biti istine* posveti kritici tradicionalnih shvaćanja istine. Metafizičko mišljenje zaboravilo je razlikovati konstitutivne elemente bića, bit i bitak, odnosno »misliti bitak«. Samim time, zaboravilo se misliti istinskim mišljenjem, onim koje razlikuje konstitutivne elemente, unatoč cjelini u određenom biću. Zaborav istine bitka zaborav je i istine biti. U uvodu ovoga spisa, koji je u prvom izdanju izišao 1943. godine, kao više puta prerađen tekst Heideggerova javnog predavanja iz 1930. godine, pita se o biti istine, je li ona u skladu sa stvarnošću? Tešku ozbiljnost sumnji u tako općenito pitanje, kao što je to pitanje o biti istini, nije moguće zanemariti jer je upravo sumnja znak zdravog razuma. Samorazumljivost na koju poziva zdrav razum dvojbena je postavka filozofskog mišljenja. Zdrav je razum za pitanja filozofije pomalo slijep, prema Heideggerovim riječima. Kroz ljudsku povijest vidimo kako ljudi tragaju za istinom, dok neki izražavaju zadovoljstvo približnim znanjem ili pak »ravnodušnost prema njemu koje je bjednije nego puko nepoznavanje biti istine«.²

Ovaj kratak prikaz nastoji izložiti kako je to Heidegger mislio bit istine, koju je razlikovao od mišljenja bilo koje pojedinačne istine:

»Istine praktičnog životnog iskustva ili neke privredne računice, istina tehničkog razmišljanja ili političke mudrosti, posebno istina znanstvenog istraživanja ili umjetničkog oblikovanja, ili čak istina misaonog razmatranja ili kultne vjere.«³

Sukladno traganju za ostvarenjem »želje za stvarnom istinom«,⁴ izlaganje će slijediti Heideggerova poglavlja, uz vlastite osvrtne, s osloncem u radovima Ivana Kordića i Vesne Batovanje na njegov ocrtni istinskog mišljenja o biti istine. Heideggerovo mišljenje možemo shvatiti kao pokušaj mišljenja bitka, odnosno drukčijeg mišljenja biti istine.

¹ Martin HEIDEGGER, *Što je metafizika?*, prev. Marijan Cipra, u: Martin HEIDEGGER, *Kraj filozofije i zadaća mišljenja. Rasprave i članci*, ur. Josip BRKIĆ, Zagreb, Naklada Naprijed, 1996, 83-125.

² Martin HEIDEGGER, *O biti istine*, prev. Ivan Kordić, u: Ivan KORDIĆ, *O biti istine. Filozofske studije*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1996, 274.

³ Usp. Heidegger, *O biti istine...*, 273.

⁴ Usp. *isto*, 274.

1. Razumijevanje pojma istine

Heidegger se temom razumijevanja pojma istine pozabavio već u 44. paragrafu svog najpoznatijeg djela *Bitak i vrijeme*⁵. Ondje potanko analizira tubitak, dokučenost i istinu. U tekstu svojeg najznačajnijeg djela nastoji analizirati istinu, pokušavajući doći do njenog ontološkog temelja. Vjieran toj analizi, uvijek iznova propitkujući svoje mišljenje, Heidegger započinje svoje promišljanje u tekstu *O biti istine* fenomenološkom analizom tradicionalne definicije istine kao »veritas est adaequatio rei et intellectus«, odnosno razlikovanjem pojmova »istine« i »istinitoga«, koju je donio već Toma Akvinski.⁶ Iznosi primjer istinskog radovanja da bi objasnio što je istinito, gdje istinito u primjeru istinske radosti znači »stvarno«, a za razlikovanje stvarnog od lažnoga iznosi primjer razlikovanja pravog od lažnog zlata.⁷ Kada govori o istinitom, govori i o iskazu.

U *Bitku i vremenu* Heidegger kaže da iskaz pripoćuje biće u način (»kakvo«) njegove otkritosti.⁸ Ernst Tugendhat smatra kako Heidegger ne može svoju istinu o istini uopće verificirati ako se ne obazre na specifičan pojam istine, utemeljene u sudu.⁹ Pravo i istinsko jest slaganje stvari s iskazom koji smo o njoj dali. Ovdje možemo zamijetiti kako dolazi do slaganja u području istine suda, ali i u području istine stvari, što nas već upućuje na to da je narav istine jedna, odnosno da se nalazi u slaganju, tj. istina je slažuća. Bolje pojašnjenje naći ćemo u izvornom tekstu:

»Istinito, bilo da je to istinita stvar ili istinita rečenica, jest ono što se slaže, slažuće. Biti istinit i istina ovdje znači slaganje, i to na podvostručen način: jednom skladnost jedne stvari s onim što se o njoj unaprijed misli, drugi put slaganje onoga što se u iskazu misli sa stvari.«¹⁰

Možda bismo upravo ovo mjesto mogli protumačiti Heideggerovim nastojanjem za senzibiliziranjem misli o istini u smislu ontološke diferencije, gdje se mišljenje mora vratiti na mišljenje o bitku, kako to zamjećuje Kordić.¹¹ Heidegger ukazuje na dvostruki karakter »slaganja« kao istine stvari i istine iskaza, problematizirajući poimanje istine kao slaganja i poimanje istine kao ispravnosti, odnosno problematizirajući tradicionalne definicije istine, tj. teoriju korespondencije ili slaganja. Bilo što istinito, stvar ili rečenica, ono je što se slaže. Stoga istinu i istinitost ovdje Heidegger gleda pod dvostrukim vidikom:

⁵ Usp. Martin HEIDEGGER, *Bitak i vrijeme*, prev. Hrvoje Šarinić, Zagreb, Naklada Naprijed, 1985, 242-262.

⁶ Ivan Kordić je u svojoj knjizi *O biti istine. Filozofske studije*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1996, čitatelja uputio posebno da zaviri u djelo Tome Akvinskoga *Quaestiones disputatae de veritate*, I, 2 (op. a.).

⁷ Usp. Heidegger, *O biti istine...*, 275.

⁸ Usp. Heidegger, *Bitak i vrijeme...*, 254.

⁹ Usp. Ernst TUGENDHAT, *Der Werheitsbegriff bei Husserl und Heidegger*, Berlin, 1967, 370.

¹⁰ Heidegger, *O biti istine...*, 275-276.

¹¹ Usp. Kordić, *O biti istine. Filozofske studije...*, 11.

prvo kao »skladnost jedne stvari s onim što se o njoj unaprijed misli«,¹² a drugo kao »slaganje onoga što se u iskazu misli sa stvari«. ¹³

Ovo dvostruko obilježje slaganja očito je u tradicionalnoj definiciji istine, gdje »*veritas est adaequatio rei et intellectus*« može značiti da je istina izjednačavanje stvari i spoznaje, ali i da je izjednačavanje spoznaje i stvari. Budući da se običava ovu definiciju preoblikovati u »*veritas est adaequatio intellectus ad rem*«, odnosno rečeničnu istinu, Heidegger analizira kako je tu istinu moguće shvatiti samo na temelju stvarne istine kao »*adaequatio rei ad intellectum*«. Ovako shvaćena istina također misli istinu kao ispravnost. Heidegger smatra da je važno shvatiti kako se pod takvim shvaćanjem istine ne misli na Kantovu transcendentálnu misao koja kaže da »se predmeti ravnaju prema našoj spoznaji«, nego se misli na kršćansko-teološku vjeru, da stvari, ako jesu u onom što jesu i kako jesu, jesu samo ukoliko stvorene stvari shvaćamo kao »*ens creatum*«. Stvorene stvari odgovaraju ideji koja je prije mišljena u božanskom duhu, »*intellectus divinus*«, pa su primjerene i istinite Stvoriteljevoj ideji. »*Ens creatum*« je »*intellectus humanus*«, stoga razumom mora odgovarati toj ideji, što postiže izjednačavanjem misli sa stvari, primjerenom prvotnoj ideji.

»Mogućnost istine ljudske spoznaje temelji se, ako je sve biće 'stvorenje', u tom da su stvar i rečenica na isti način primjerene ideji i, stoga, iz jedinstva božanskog stvoriteljskoga plana, jedna prema drugoj usmjerene. *Veritas* kao *adaequatio rei* (creandae) *ad intellectum* (divinum) jamči za *veritas* kao *adaequatio intellectus* (humani) *ad rem* (creatam).«¹⁴

U teološkom smislu, posrijedi je slaganje stvorenog sa Stvoriteljem, prema određenju stvoriteljskog poretka. Ipak, Heidegger shvaća kako ovaj poredak možemo shvatiti i u metafizičkom smislu ako umjesto Stvoritelja stavimo mogućnost planiranja svih predmeta od svjetskog uma, koji je temeljni zakonodavac samom sebi te, logički shvaćeno, zahtijeva razumljivost postupanja. Shvaćanje biti rečenične istine, kao slaganja bitka sa stvarima, prividno se smatra neovisnim o izlaganju biti bitka svega bića, što uključuje izlaganje biti čovjeka kao nositelja i izvršitelja intelekta, što spomenutu formulu istine kao slaganja uma sa stvarima shvaća kao opću vrijednost. Što se događa kad nema slaganja? Heidegger tradicionalnom shvaćanju biti istine prigovora da iskaz (sud) vidi kao primarno mjesto istine. Heidegger kaže da »nastaje privid da ovo određenje biti istine ostaje neovisno o izlaganju biti bitka svega bića«, te ističe kako »pod vladavinom samorazumljivosti ovog pojma istine..., uzima se također kao podjednako samorazumljivo i to da istina ima opreku, kao i to da postoji neistina.«¹⁵ Riječ je o »uzimanju samorazumljivim« da istina ima opreku, odnosno da je neistinita rečenica neslaganje iskaza sa stvari, a neistina stvari neusklađivanje

¹² Usp. Heidegger, *O biti istine...*, 276.

¹³ Usp. *isto*.

¹⁴ Usp. *isto*.

¹⁵ Usp. *isto*, 277.

je bića s njegovom biti. Neslaganje ispada iz biti istine pa se može zanemariti ondje gdje je riječ o shvaćanju čiste biti istine.

Izrekao je teološku i opću definiciju biti istine, no što je s filozofskom definicijom? Ovdje Heidegger kaže da se »susrećemo s jednom starom, iako ne s najstarijom predajom mišljenja, prema kojoj je istina slaganje (*homoiosis*) iskaza (*logos*) sa stvari (*pragma*)«. ¹⁶ Možemo se upitati misli li ovdje Heidegger i referira li se na aristoteličku definiciju istine, o kojoj je više promišljao u *Bitku i vremenu*? ¹⁷

Nameće mu se pitanje: »Što na jednom iskazu još ostaje dvojbena, ako pretpostavimo da znamo što znači slaganje iskaza sa stvari? Znamo li mi to?« ¹⁸ On pokazuje kako je upravo samorazumljivost ona koja dopušta potrebu za daljnjim pitanjima. Upravo to i jest njegova pobuda, da se mišljenje vrati na mišljenje bitka. Mišljenje bitka ono je koje uvijek dopušta metafizičkom mišljenju da pita o onome što jest. Ukazivanje na dugu povijest na neki je način moguće protumačiti kao njegovu nakanu promišljanja pod vidikom mišljenja bitka pitanja o biti istine, posebno one biti istine koje istinu vidi kao »slaganje«. Stoga u drugom poglavlju Heidegger problematizira »slaganje« i pokazuje da ono nije tako samorazumljivo.

2. Istina kao iskaz slaganja i stvari

Slaganje možemo shvaćati na različite načine: dvije se stvari mogu slagati u izgledu, kao što se iskaz o tim stvarima može slagati sa stvari. No što je s razlikovanjem iskaza sa samom stvari, po čemu sliče iskaz i stvar? Na primjeru dviju petomarki nastoji nam objasniti razliku između iskaza i stvari. ¹⁹ Prema Vesni Batovanji, tu razliku bolje možemo razumjeti na ovaj način:

»Propitivanje pojma istine, kao slaganja iskaza i stvari, započinje Heidegger dvojbom u samu mogućnost slaganja tako različitih stvari-iskaza kao nečeg nematerijalnog i primjerice komada novca kao nečeg materijalnog.« ²⁰

Da bi se iskaz i stvar izjednačili, moraju ostati ono što jesu, ne mijenjajući se, tako da postanu ono s čime se slažu, bilo iskaz ili stvar. Heidegger ukazuje na nemogućnost izjednačavanja nečeg što je potpuno nejednako, naime iskaza i novčanice, jer bi u tom slučaju iskaz

¹⁶ Usp. *isto*, 278.

¹⁷ Usp. Heidegger, *Bitak i vrijeme...*, 242-262.

¹⁸ Usp. Heidegger, *O biti istine...*, 278.

¹⁹ Usp. *isto*.

²⁰ Usp. Vesna BATOVANJA, *Martin Heidegger. Mišljenje koje se više ne razumije kao metafizika*, Zagreb, Naklada Breza, 2007, 153-154.

»morao postati novčanica i tako sebe samoga sasvim dokinuti. U onom trenutku kad bi nešto takvo uspjelo, ne bi se više ni iskaz kao iskaz mogao slagati sa stvari.«²¹

Ipak, ako iskaz mora postati tek ono što jest, u čemu je njegova bit? U kakvu su odnosu iskaz i stvar? Tumačeći ovo mjesto u Heideggera Kordić piše:

»Ono što Heidegger svojim nastojanjem oko istine želi postići jest: pronaći ono najopćenitije odakle se istina kao istina i time istina iskaza može postići, otkriti (*erschließen*).«²²

Bit izjednačavanja određena je vrstom odnosa koji vlada između iskaza i stvari. Iskaz se na stvar odnosi tako da je pred-stavi i pred-stavljenom kaže u kakvom je odnosu s njim. Predstavljajući stvar, iskaz kaže o predstavljenoj stvari da ona jest, odnosno iskazuje njezinu bit.

»Pred-staviti znači ovdje, isključivši sva 'psihološka' pred-mišljenja i ona koja se tiču 'teorije svijesti', dopustiti da stvar kao predmet stoji nasuprot (*entgegenstehenlassen*).«²³

Ono što stoji nasuprot mora biti prihvaćeno i preuzeto kao otvoreno područje odnosa. Odnos koji je objavljen kao takav, prisutan, odnos je »predstavljajućeg iskazivanja prema stvari, ostvarivanje je odnosa (*Verhältnis*) koji sebe izvorno i uvijek kao odnos dovodi do njihanja.«²⁴ Drugim riječima, ova objavljenost kao takvog odnosa je biće. Ispravan (istinit) odnos onaj je odnos koji stoji kao otvoreno odnošenje prema biću, iako je čovjekova otvorenost prema vrsti bića i načina odnosa različita. Svaka djelatnost koju biće čini drži se u otvorenom jednog područja unutar kojeg se biće, kao što jest i kakvo jest može staviti i izreći.

»Do toga dolazi samo ako se samo biće predstavi kod iskaza koji predstavlja, tako da se ovaj podloži naputku da biće iskaže onakvo – kakvo jest.«²⁵

Dakle, čovjeku se biće objavljuje u svojoj otvorenosti, u kojoj se nalazi bit tog odnosa, bit istine. Samo otvorenošću odnosa moguća je ispravnost iskaza pa onda ono što ispravnost omogućuje vrijedi kao bit istine. Iskaz onda nije jedino mjesto biti istine jer istina nije, kao što smo vidjeli, samo unutar rečenice. No što je temelj unutarne mogućnosti otvorenog odnosa i onog odnosa koji unaprijed daje mjeru? Što rečenici daje da ostvaruje bit istine?

²¹ Usp. Heidegger, *O biti istine...*, 278.

²² Kordić, *O biti istine. Filozofske studije...*, 15.

²³ Heidegger, *O biti istine...*, 279.

²⁴ Usp. *isto*.

²⁵ *Isto*, 281.

3. Istina shvaćena kao sloboda

Heidegger nastavlja pitati o tome kako je moguće i što čini bit istine upravo time što ona jest. On promišlja uvjete mogućnosti istine kako na strani tubitka (sloboda), tako i na strani bića (otvorenost). Poslije fenomenološke analize pojma istine, pronalaska utemeljenja u otvorenosti čovjeka prema objavljenom biću, potreban nam je uvjet mogućnosti iskaza i uvjeta tog otvorenog odnosa, odnosno iskaza.

»Bit je istine, razumljene kao ispravnost iskaza, sloboda.«²⁶

Što ta sloboda znači? Što je bit i kako se ovdje ona razumije?

»'Bit' se pritom razumije kao temelj unutarnje mogućnosti onoga što se najprije i općenito prizna kao poznato.«²⁷

Ovo se može činiti pomalo neobičnim, kaže Heidegger. »Staviti bit istine u slobodu, ne znači li to istinu prepustiti autonomiji ljudske volje?«²⁸ Sloboda je ipak svojstvo osobe, odnosno čovjeka. Očito je da se ovdje »istina spušta na subjektivnost ljudskog subjekta.«²⁹ Međutim, on kaže da je važno promotriti što je to unutar ljudske slobode što utječe na bit istine. Sve se vrste neistine pripisuju čovjeku, a neistina je, kao opreka istini, njezina nebit (*Unwesen*), čista suprotnost.³⁰ O ovome je već bilo riječi u paragrafu 44 *Bitka i vremena*.³¹ Unatoč tom ljudskom porijeklu opreke neistine, nalazimo da metafizika smatra bit istine nečim vječnim i neprolaznim, što se ne može graditi na nestalnosti čovjeka. Ipak, sloboda je čovjekovo svojstvo. Heidegger ovo smatra pretpoimanjem, odnosno »predmišljenjem« misliti slobodu kao svojstvo čovjeka. Heidegger piše: »Opiranje rečenici da je bit istine sloboda, oslanja se na predmišljenja, od kojih pak najtvrdoglavije glasi: sloboda je svojstvo čovjeka.«³²

4. Sloboda tumačena kao »puštanje da bude bića«

Predmišljenje o slobodi kao čovjekovu svojstvu potresa mogućnost promjene mišljenja. Ovdje dolazi do izražaja ono što Heidegger smatra pretpostavkom odgovara na pitanje o tome što je sloboda. On, naime, smatra nužnim »spremnost za transformaciju u našem mišljenju«, čime nas navraća na ono bitno, mišljenje o bitku.

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

²⁸ Isto.

²⁹ Isto, 282.

³⁰ Usp. isto.

³¹ Heidegger, *Bitak i vrijeme...*, 250.

³² Usp. Heidegger, *O biti istine...*, 282.

»Razmatranje o bitnoj povezanosti između istine i slobode vodi nas k tome da pitanje o biti čovjeka pratimo u jednom pogledu koji nam jamči iskustvo skrivenog temelja čovjekove biti (tubitka – *Dasein*) i to tako da nas ono najprije prebacuje u izvorno bivstvujeće (*wesend*) područje istine.«³³

Slobodu u Heideggerovu poimanju možemo shvatiti kao temelj unutarnje mogućnosti ispravnosti samo zato što svoju bit prima iz izvornije biti jedino bitne istine. Ova objavljenost otvorenog pušta svako biće da bude ono što jest, njegovim riječima, puštanje-da-bude. Puštanje-da-bude bića sebeupuštanje je u odnos s bićem, odnosno upustiti se s otvorenim i njegovom otvorenošću u kojemu svako biće stoji, biće koje ona sobom nosi jest u zapadnjačkom mišljenju shvaćeno kao *aletheia*, neskrivenost.³⁴ Za shvaćanje naputka neskrivenosti istine moramo premisliti uobičajen pojam istine. U sebeupuštanju u biće riječ je o tome da se ono izlaže biću kao takvom i prebacuje svaki odnos u otvorenost, slobodu koja je iz-lažuća, ek-sistentna. Bit slobode s obzirom na bit istine jest izlaganje, upuštenost u otkrivenost bića kao takvog. Otkrivenost je pohranjena u ek-sistentnom puštanju-da-bude, putem kojeg je otvorenost otvorenog, znači »tu«, ono što ono jest. Ek-sistencija je ovdje shvaćena ne u smislu događaja ili postojanja jednog bića, već kao otkrivenost bića kao takvog, ukorijenjena u istini kao slobodi. Možemo se onda pitati: što je biće, stoga? Misleći na biće u cjelini, *fysis*, prirodu, shvaćamo kao biće koje se pojavljuje u prisutnosti. On smatra kako u otkrivanju bića u cjelini tek počinje povijest. Govorimo o vremenu, otvorenosti za svaku mjeru.³⁵ No nije li time dotaknuto i pitanje ljudske volje? Tada ona ne raspolaže slobodom.

U ovom smislu, čovjek ne posjeduje slobodu, već sloboda posjeduje čovjeka kao ek-sistentni, otkrivajući tubitak. Jedino se čovjeku od svih bića jamči odnos prema biću u cjelini kao takvom, koji utemeljuje i oblikuje povijest, jer priroda nema povijest. Povijest je čovjekova mjera vremena. Ovdje nam otkriva novu mogućnost poimanja istine: »Istina je otkrivanje bića putem kojeg otvorenost bivstvuje.« Čovjek jedini ek-sistira. To znači da povijest može biti pohranjena u otkrivenosti bića u cjelini. Iz načina na koji izvorna bit bivstvuje nastaju povijesne odluke. Upravo zato što je bit istine sloboda, povijesni čovjek može pustiti biće da ne bude kako jest, gdje privid preuzima premoć. Pojavljuje se nebit istine, koja dolazi iz same biti istine jer čovjek, kao što smo vidjeli, ne može utjecati na bit onoga što se predstavlja kao istina. Međutim, kako shvatiti nebit istine?

³³ *Isto.*

³⁴ Usp. Heidegger, *Bitak i vrijeme...*, 250-251.

³⁵ Usp. Heidegger, *O biti istine...*, 284.

5. Sloboda kao usklađenost s bićem u cjelini

Sloboda, kao upuštenost u otkrivanje bića u cjelini kao takvog, svaki je odnos već uskladila s bićem u cjelini. Usklađenost je ek-sistentna izloženost u biće u cjelini, te se može *doživjeti, osjetiti*.³⁶ Čovjek koji se u nju upušta otkriva biće u cjelini. Povijesni čovjek nužno je u odnosu, shvatio to ili ne. Ovdje Heidegger kritizira znanost, koja svoju tehnički savladivost stvari smatra bezgraničnom. Čak i kad znanost u objavljenosti nekoga bića misli da je obuhvatila biće u cjelini, nastaje zaborav toga bića. Stoga zaborav bitka nije samo dio metafizičkog mišljenja današnjice, već je prisutan u cjelokupnosti čovječjeg mišljenja uopće. Međutim, usklađujuće puštanje-da-bude bića ostaje neodređeno, neodredivo. Ipak, nije Ništa, već je skrivanje bića u cjelini. Skrivenost je bitan događaj u puštanju-da-bude u sebi, u ek-sistentnoj slobodi tubitka. Odnosno, riječima Vesne Batovanja, »kao ek-sistentno *Tu-bitka (Da-sein)*, čovjek je za svoju slobodu oslobođen«.³⁷

6. Skrivenost kao ne-istina

Skrivenost čuva *aletheiu* kao svoje najvlastitije vlasništvo. Ona je time neotkrivenost i ne-istina. Skrivanje bića u cjelini, koje je prisutno u ovoj neotkrivenosti bića jest tajna (skrivenost skrivenog) kao takva koja prožimlje tubitak bića. Ovdje se Heidegger upušta u još neiskušano područje istine bitka (ne puke istine bića, u kojoj biva zarobljeno svakodnevno mišljenje).³⁸ Kako to Heidegger piše u *Bitku i vremenu*, »tubitak je jednako izvorno u istini i u neistini«.³⁹ Ovaj odnos također možemo okarakterizirati kao otvoreni odnos jer temelj svakoga odnosa prima naputak prema biću i njegovu otkrivanju. Odnos prema skrivanju, doduše, zaborav je tajne. Čovjek se uvijek u svom odnosu prema biću odnosi prema ovom ili onom biću ili pak dotičnoj objavljenosti određenog bića, nesvjestan tog zaborava tajne tubitka. Tako čovjek dopunjava svijet uobičajenog najnovijim potrebama i namjerama, ispunjavajući ga nakanama i planovima, uzimajući sebi mjeru. Zamijetimo analogiju s određenjem čovjeka koju je iskazao još Protagora, odnosno da je »čovjek mjera svih stvari«, onih koji jesu da jesu, a onih koje nisu da nisu. Možemo se zapitati, zapada li ovdje Heidegger pomalo u relativističko stajalište? Čovjek, ne razmišljajući o biti svojih mjera, postavlja samoga sebe za mjeru čitavoga bića. Ovdje zamjećujemo kako funkcionira mišljenje sukladno s »pukim mnijenjem i računanjem«.

³⁶ Usp. *isto*, 286.

³⁷ Usp. Batovanja, *nav. dj.*, 155.

³⁸ Usp. Heidegger, *O biti istine...*, 288.

³⁹ Heidegger, *Bitak i vrijeme...*, 254.

»Drski zaborav čovječanstva inzistira na osiguranju samoga sebe putem uobičajenog, što mu je uvijek pristupačno. Ovo inzistiranje ima svoj njemu nepoznat oslonac u odnosu, a tubitak ne samo da ek-sistira kao odnos, nego ujedno inzistira, to znači ukružujući se ostaje pri onom što nudi kao sebe i po sebi otvoreno biće.«⁴⁰

Inzistentna egzistencija tubitka prožeta je tajnom, koja je tako zaboravljena i nebitna, u uobičajenom načinu mišljenja, postala bit istine. Upravo u toj skrivenosti, odnosno »puštanju da bude«, onakvim kakvo jest, otkrivamo koje je značenje biti istine kao slobode.⁴¹

7. *Lutanje kao protubit biti istine*

Čovjek kao inzistentan, okrenut najbližoj uobičajenosti bića, inzistira već kao ek-sistentan jer kao biće uzima sebe za mjeru, no u tome je upravo okrenut od tajne.⁴² Okrenutost prema uobičajenom i ek-sistentna okrenutost od tajne jedno su te isto, osobit oblik kretanja u tubitku. Uznemiren, čovjek luta bježeći od tajne i mimo nje, takoreći skrivajući se od tajne. Čovjekovo ek-sistentno in-sistiranje jest upravo lutanje, unutarnje stanje tubitka u kojeg je povijesni čovjek upušten. Mogli bismo reći da je to neki proces samozavaravanja, privida. Lutanje je protubit biti istine. Ono je temelj zablude, cjelokupnost svih lutanja. Lutanje je način prisutan u svakom odnosu prema svojoj otvorenosti i odnosu prema biću u cjelini. Proteže se od najobičnijeg samo-promašaja, samo-privida, samo-preračunavanja do samo-zalutalosti i samo-pretjerivanja u bitnim držanjima i odlukama.

Heidegger napominje kako je i zabluda, neispravnost suda i pogrešnost spoznaje najpovršniji način lutanja, odnosno bludnje.⁴³ Međutim, ono bitno uključuje otvorenost tubitka. Ovladava čovjekom tako da ga zbunjuje ujedno radeći na mogućnosti, koju čovjek može uzeti iz ek-sistencije, da se ne da zbuniti, da se zbog iskustva lutanja ne ogriješi o tajnu tubitka. Bitan je element tjeskobe u ovladavanju zaboravljenom tajnom, gdje čovjek u svojoj ek-sistenciji biva podložan i ovladavanju tajnom i tjeskobi lutanja. Osjeća nevolju pritiska. Tubitak čovjeka okrenut je u nevolju, iz čega izvire otkrivanje nužnosti i prema njoj moguće premještanje u nezaobilazno. Lutanje i tajna isprepleteni u nevolji čovjekova tubitka, čovjekova tjeskoba u otkrivanju te tajne tjera nas da pitamo o biti izvornije, o biti istine kao slobodi. Heideggerovim riječima, čovjekova tjeskoba, briga upravo je i smisao bitka.⁴⁴

⁴⁰ Heidegger, *O biti istine...*, 289-290.

⁴¹ Usp. *isto*, 290.

⁴² Usp. *isto*.

⁴³ Usp. *Batovanja, nav. dj.*, 155.

⁴⁴ Usp. Heidegger, *Bitak i vrijeme...*, 262.

»Onda se otkriva temelj isprepletenosti biti istine s istinom biti. Pogled u tajnu iz lutanja pitanje je u smislu jedinoga pitanja: Što je biće kao takvo u cjelini? Ovo pitanje misli bitno zbunjujuće i stoga u njegovoj višeznačnosti još nesavladano pitanje o bitku bića. Mišljenje bitka, iz kojeg takvo pitanje početno potječe, shvaća se od Platona kao 'filozofija' i kasnije dobiva naziv 'metafizika'.«⁴⁵

8. Odnos istine i filozofije

Mišljenje bitka kroz povijest željelo je čovjeka osloboditi za shvaćanje strukture istine bića u cjelini. U trenutku pojave filozofije, nastaje i potreba zdravog razuma u obliku sofistike da ispravi neispravnost filozofije u pogledu puštanja-da-bude bića. Prema sofistickom zdravorazumskom mišljenju, filozofija se u raspitivanju o istini u sebi rastrgala, nastojeći istraživati odnos biti i ne-biti, dopuštajući da se skriva biće u cjelini u isto vrijeme kada dopušta otvorenost shvaćanja skrivenosti vlastite istine. Nevolju filozofskog mišljenja, dok se nastoji ne držati samog bića, ne dopuštajući vanjske zapovijedi, zamijetio je i Kant, bilježeći je ovim riječima:

»Ovdje dakle vidimo filozofiju stvarno na teškom stajalištu, koje treba čvrsto, bez obzira na to što se ono ni na nebu ni na zemlji ni na što ne vješa niti oslanja. Ovdje ona treba dokazati svoju čistoću kao samoodržateljica svojih zakona, ne kao glasnik onih, koji joj šapuću neki usađeni smisao ili tko zna kakvu tutorsku narav...«⁴⁶

Heidegger koristi priliku za kritiziranje zarobljavanja filozofskog mišljenja u Kantovu metafizičkom opredjeljenju prema subjektivističkom određenju filozofije, kao i Spenglerovim gledištem da bi se filozofija trebala dopustiti kao »izraz kulture i ukras čovječanstva«. ⁴⁷ Filozofija ne provodi svoje zakone iz neke samovolje, već nastoji svoju zadaću izvršiti u vraćanju na početak mišljenja, na mišljenje o biti istine i o istini biti, odnosno bitku. Zadaća je filozofije ispraviti zablude mišljenja o biću u cjelini smatrajući ga bitkom i vratiti mišljenje na početni stadij mišljenja bitka.

Zaključak

Martin Heidegger, mislilac je koji svojim mišljenjem želi misliti istinu u nekom drugačijem mišljenju, analizirajući dotadašnje shvaćanje biti istine. U izlaganju pošli smo od zablude mišljenja biti istine, odnosno istine bitka. Pri-

⁴⁵ Heidegger, *O biti istine...*, 292.

⁴⁶ Immanuel KANT, *Utemeljenje metafizike morala*, Djela. Akademski izdanje IV, 425, u: Martin Heidegger, *O biti istine*, prev. Ivan Kordić, u: Ivan KORDIĆ, *O biti istine. Filozofske studije*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1996, 293.

⁴⁷ Usp. isto.

kazom poglavlja u spisu *O biti istine* nastojalo se, uz vlastite osvrte, s osloncem u radovima Ivana Kordića i Vesne Batovanje, te u 44. paragrafu djela *Bitak i vrijeme*, prikazati Heideggerov ocrtnost istinskog mišljenja o biti istine. Čovjek je po svojoj naravi razumno biće, stoga je biće koje može misliti. Od svih drugih stvorenih bića, čovjek je »bačen u svijet«, samim time nije mu svijet samorazumljiv kao ostalim bićima koja ne mogu pitati. Prema tome, čovjek je jedino biće koje može razmišljati o svom bivanju, o svijetu koji ga okružuje, o svemu što jest i što može biti. Mišljenje kao takvo nužno mora težiti spoznavanju istine, inače se zapliće u različite zablude i svijet privida, pa više ne može uopće biti mišljenje, zaboravlja na svoju bit. Kroz ljudsku povijest vidimo kako ljudi tragaju za istinom, a neki izražavaju zadovoljstvo približnim znanjem ili pak »ravnodušnost prema njemu što je bjednije nego puko nepoznavanje biti istine«.

Tražeci istinu prije svega, katkad u traženju nadilazi i samoga sebe. Nakana ovoga pokušaja ocrta Heideggerova mišljenja u spisu *O biti istine* upravo je to: nadići mišljenje o sebi, mišljenje o biću. U skladu s mišljenjem o svemu, nastaje metafizika, kao *prva filozofija*. Metafizičko mišljenje jest mišljenje o »biću kao biću«, koje nastoji misliti biće u njegovoj cjelokupnosti. Biće kao »sve ono što jest, ukoliko jest, takvo kakvo jest, što postoji« sastoji se od dva konstitutivna elementa kojima se metafizika bavi. To su: bit (*essentia*), odnosno »ono po čemu biće jest ono što jest« i bitak (*esse*) odnosno »ono što čini da nešto jest«. No takvo je mišljenje, u skladu s čovjekovom ograničenosti i kontingentnosti, nesavršeno, pa nailazi na mnoge probleme. Martin Heidegger želi nas izbaviti iz zabluda u koje je kroz povijest čovječanstva dospjelo metafizičko mišljenje te postavlja pitanje o biti istine, što ona jest – u čemu je upravo *novum* njegova mišljenja. Prvotno razlikujući shvaćanja uobičajenog pojma istine kao »adaequatio intellectus et rei« nudi nam mogućnost mišljenja biti istine kao slobode, ako je shvaćamo kao ispravnost iskaza. Sukladno svom, pomalo šokantnom i inovativnom načinu mišljenja, objašnjava odnos biti i ne-biti istine, nastojeći nas okrenuti od lutanja koje smo započeli unutar vlastita metafizičkog mišljenja.

Poznavatelji njegove misli, poput Vesne Batovanje i Ivana Kordića u hrvatskom govornom području,⁴⁸ smatraju da je ova tema, uz teme bitka i čovjeka, od iznimne važnosti u Heideggerovoj misli.⁴⁹ Vesna Batovanja u svom kratkom ocrtnu pitanja Heideggerova shvaćanja istine, kaže kako izvornu istinu Heidegger nalazi u razotkritosti (*die Erschlossenheit*) egzistirajućeg tubitka. Također nam ukazuje kako se Heidegger u *Bitku i vremenu*, konkretnije u paragrafima 44 i 66, gdje se kritički postavlja spram tradicionalnog shvaćanja istine koja vidi svoje mjesto u sudu. Poznavatelji Heideggerova mišljenja također smatraju da Heidegger govori o trima vrstama istine, koje on naziva *otkritost* (*die Entdecktheit*) kao istina postojećeg, materijalnog, zatim *razotkritost* (*die Erchlossenheit*), odnosno izvorna istina, istina bića kojemu sami pripadamo

⁴⁸ Od inozemnih spomenimo Ernsta Tugendhata i Otta Pöggelera.

⁴⁹ Usp. Kordić, *O biti istine. Filozofske studije...*, 11; Batovanja, *nav. dj.*, 157.

(egzistirajućeg tubitka), te na kraju ontologijska istina, istina bitka samog koji omogućuje prethodno spomenute istine – *objavljenost (die Enthülltheit)*.⁵⁰

Svako pitanje pretpostavlja odgovor, od čega on u predavanju *O biti istine* pomalo uzmiče, ostavljajući nam mjesta za osobna upućivanja u traženje odgovora na postavljeno pitanje: »Što je bit istine?«, navraćajući na cjelovitost mišljenja, na vječno i neodgovoreno pitanje: »Što je biće kao takvo u cjelini?«, odnosno na pitanje o bitku. Vraćajući se na početak mišljenja, upozorava nas da svaka spoznaja, ako jest istinita, mora biti mišljena u cjelini bitka. Ne odgovarajući nam na pitanje što je bit istine, ostavlja nam prostora da se i sami uputimo u istraživanje onoga što nam se može činiti samorazumljivo, da svaki dan iznova nastojimo promišljati vlastite misli i zaključke, preispitujući vlastite misli, riječi i djela. Nastojeći nas osloboditi zabluda, upućuje nas da zaplovimo prema onome, ne samo nepoznatom, nego i onome što nam se čini tako poznatim i razumljivim, što je predmet mnogih relativističkih i subjektivističkih razmišljanja: da se usudimo pitati jedno od vječnih pitanja – što je za nas bit istine? Što bit istine uistinu jest? Svakako trebamo istaknuti da Heidegger, pitajući o istini biti, pita o istini bitka, ne *što* ona jest već *da* jest. Slijedeći Heideggerov put mišljenja o biti istine, odnosno mišljenju bitka s kojim su mišljenje o istini i čovjeku bitno povezani, mogli bismo reći kako smo nastojali razvijati ocrt jednog drugačijeg pokušaja mišljenja o biti istine koja se u svojoj slobodi da bude ono što jest, pokazuje da *jest*.

Uloga filozofa u današnjem društvu posebno je ugrožena zbog samorazumljivog i relativističkoga shvaćanja istine i stvarnosti kao istine koja vrijedi za jednog čovjeka, a ne mora vrijediti za drugoga. Subjektivističko određenje istine zapada u konflikt s univerzalnom biti istine. U skladu sa zahtjevom o toleranciji ne moramo više ni pitati da bismo izbjegli konflikte. Konformizam i relativizam nikada nisu odlike koje su resile tražitelja istine i smisla. No kroz povijest mišljenja vidimo kako se upravo u takvim uvjetima rađa potreba za mišljenjem istine. Je li bolje živjeti u mirnoj laži ili boriti se i tražiti istinu? Ne zagovaram ovdje sukobe mišljenja, već istinski dijalog u ime istine. Uistinu, već je Sokrat kroz Platonova usta i riječi progovarao da bi radije bio »nesretan filozof nego sretna svinja«. Iznimno je važno uopće se pitati o svemu, jednoj od temeljnih uloga čovjeka kao mislećeg bića, a onda početi razmišljati i nailaziti na različite mogućnosti rješenja stanovitih problema.

Kada bi se prestao pitati, čovjek bi izgubio ono temeljno određenje kao *animal rationale*, svodeći se tako na razinu »nižih bića« po hijerarhiji bitka, a samim bi time i prestao biti ono što jest. Želimo li biti ili postati ono što jesmo, moramo se pitati o cjelokupnoj stvarnosti onoga što nas okružuje i onoga što je u nama. Jedino tako, pitanjem, možemo ostati ono što jesmo. Drugog načina (zasad) nema. Ako ga tko pronade, moramo biti spremni na dijalog u ime iskonskog traženja istine.

⁵⁰ Usp. Batovanja, *nav. dj.*, 157.

Mogli bismo zahvaliti Heideggeru što nam je svojim mišljenjem otvorio vrata istinskog mišljenja bitka i traženja bitka svega što jest, metodom preispitivanja svega što jest, »puštajući stvarnosti da nam se pokaže onakva kakva uistinu jest«. Krećući na put istinskog mišljenja, ne zaboravimo da je to naše mišljenje i razmišljanje. Trsimo se ne skrenuti s puta istinskog mišljenja, vječno se pitajući o tome tko smo i kamo idemo. Misleći jedino cjelovitim mišljenjem, moguće je zagrebati površinu biti istine, stoga se moramo potruditi nikada ne postavljati pitanja zaboravljajući misliti cjelinu. Dakako, ne smijemo zaboraviti na ograničenost vlastita mišljenja kako ne bismo upali u zamku samodostatnosti vlastita mišljenja. Međutim, ako pitamo na ispravan način, sigurno možemo zaviriti u cjelinu biti istine.

Jelena Savić

The essence of truth is freedom. Heidegger's concept of the essence of truth in the lecture "The Essence of Truth"

Summary

Human being, who is in possibility to think about its being, is frequently intricated in the limits of its own thoughts through the thinking and calculating. People search for the truth; they want to reach it by their thoughts and being. But, delusion often leads us to "misery of approximate knowledge and indifference towards it". It seems that we have forgotten the true thinking, inseparable of the "thinking of being". Martin Heidegger wants to take us out of the metaphysical misconception that the history of mankind has brought us and raise the questions about the essence of the truth as it is. Transcending mere, common sense, opinion, he explains usual notion of the truth as "adaequatio intellectus et rei", offering us the ability to think the essence of the truth as freedom, if it is understood as the correctness of the statement. In accordance with his somewhat shocking and innovative way of thinking he explains the relation between the essence and non-essence of truth, trying to convert us from wondering in our own metaphysical thoughts. Each question assumes an answer, of which he, in this lectures somewhat redraws from, while leaving the space for personal reflection in order to seek an answer to the question: "What is the essence of the truth?". Referring to the wholeness of the thinking he reminds us on the eternal and unanswered question: "What is the being as such in the wholeness?" i.e. the question of the being. Going back to the beginning of the thinking, he is warning us that any cognition, if it is to be true, has to be thought in the wholeness of the being.

Key words: metaphysical reflection, being, the essence of the truth, nonessence of truth, freedom.

(na engl. prev. Anita Calvert)